

První úspěšné hnízdění husy velké (*Anser anser*) v okrese Svitavy

The first documented successful breeding of the Greylag Goose (Anser anser) in the Svitavy District

Jiří MACH

Dimitrova 29, 568 02 Svitavy; e-mail: ma@gy.svitavy.cz

ÚVOD

Husa velká (*Anser anser*) má palearktický typ rozšíření, vyskytuje se v Eurasii od Islandu na západě po Sachalin na východě. V Evropě je její areál poměrně mozaikovitý, ale početnost populace má vzestupný trend. Rozlišují se subspecie *A. a. anser* v evropské a *A. a. rubrirostris* v asijské části areálu výskytu. Většina hus na území České republiky (ČR) je hybridního původu, neboť územím mezi střední Evropou a Uralem prochází široká hybridní zóna obou subspecií. Jde o částečně tažný druh, přičemž zimoviště u nás hnízdících párů se nacházejí v severní Africe, čím dál častěji ale v jižní nebo i střední Evropě (ŠTASTNÝ & HUDEC 2016).

V ČR patří mezi hlavní hnízdní oblasti husy velké jižní Čechy, Polabí na rozhraní středních a východních Čech, jižní Morava, Poodří a Podkrušnohorské pánve. Prostředím jsou zejména větší a menší vodní plochy s ostrůvky, přítomností litorálních porostů a okolních luk. Na naše hnízdiště husy velké přilétají v únoru až březnu, koncem června se přesunují na letní shromaždiště. V letech 2001–2003 bylo odhadnuto na našem území 670–800 hnízdicích párů, přičemž došlo nejen ke zvýšení početnosti, ale také k rozšiřování hnízdního území (ŠTASTNÝ *et al.* 2006).

V Pardubickém kraji husy hnízdí od 90. let 20. století v okolí Pardubic, Holic, Přelouče a Chrudimi. Vývoj zdejší populace ve druhé polovině 20. století (podrobnější údaje pochází zejména z let 80.) shrnuje ŠTANCL & ŠTANCOVÁ (1995). Zvyšování počtu hnízdních lokalit v okrese Pardubice na konci 90. let 20. století pak potvrzují ve svých příspěvcích LEMBERK (1995) nebo ČESÁK (1998a, 1998b). Podle internetové faunistické databáze České společnosti ornitologické (ČSO 2019) hnízdí husy velké v současnosti na Pardubicku zejména v národní přírodní rezervaci Bohdanečský rybník, dále na rybnících Skříň, Bohumilečský a Újezdský a na pískovně Oplatil. V okolí Holic pravidelně hnízdí na rybnících Lodrant a Ředický. Na Přeloučsku je husami trvale obsazen Sopřečský a Strašovský rybník a na Chrudimsku rybníky Hluboký a Pařezný.

Na jiných místech Pardubického kraje hnízdí v poslední dekádě husy zatím pouze sporadicky. Dva případy jsou registrovány z oblasti Vysokomýtska (okres Ústí nad Orlicí). Pravděpodobně k neúspěšnému zahnízdění dvou párů hus došlo v roce 2002 na rybníku Rzovák u Dobříkova (M. Fejfar *in litt.*) a na rybníku Chobot u Vysokého Mýta byl v roce 2017 (F. Buben *in litt.*) pozorován pár s vyvedenými mláďaty. Dále byly na Vysokomýtsku husy v hnízdní době zaznamenány na rybnících Zálešský u Zálší a Velký Netřebský u Českých Heřmanic. Ve východní části okresu Ústí nad Orlicí byly husy

zastiženy na poldru na řece Sázavě u Žichlíčku, který sousedí s rybníky u Třebařova na Svitavsku (ČSO 2019).

SITUACE NA SVITAVSKU

V okrese Svitavy, který se nachází na samém jihovýchodním konci Pardubického kraje, se husy velké kromě tahového období vyskytují na větších rybníčních soustavách poměrně pravidelně i v době hnízdění. Jak je zřejmé z internetové faunistické databáze ČSO (ČSO 2019), jde především o soustavu rybníků u Opatova nedaleko Svitav (rybníky Hvězda a Nový) a soustavu u Třebařova na severu Moravskotřebovska (Velký rybník). V těchto místech také ornitologové očekávají, že k úspěšnému vyhníždění by v brzké době mohlo dojít, neboť i zde v posledních letech přibývá počet pozorování hus v hnízdním období.

Poměrně stranou zájmu pozorovatelů ptáků stojí jižní část Moravskotřebovska, kde okres Svitavy sousedí s moravskými okresy Blansko a Olomouc. Nenachází se zde žádná rybníční soustava a vodních ploch je tu minimum. U města Jevíčko je největší plochou tzv. Finsterlova hlubina, nazývaná častěji biocentrum Jevíčko. Je součástí Moravskotřebovské pahorkatiny a leží ve sníženině Boskovické brázdy při toku říčky Jevíčky v nadmořské výšce 337 m n. m. v mapovacím čtverci 6366. Uměle vytvořená vodní plocha v místech mokřadů na severovýchodním okraji města má rozlohu 10,5 ha. V jižní a západní pobřežní linii jsou vytvořeny rákosové porosty. Z pohledu výskytu brodivých nebo vrubozobých druhů ptáků jsou však stěžejní dva podlouhlé ostrovy v jižní polovině vodní plochy. Důležitým aspektem pro hnízdění hus je také patrně to, že na této lokalitě s menší rozlohou vodní plochy pravidelně nehnízdí labuť velká (*Cygnus olor*), která by projevovala k huse své silné teritoriální chování (ŠTASTNÝ & HUDEC 2016).

Biocentrum u Jevíčka jsem začal cíleně sledovat až od roku 2016, zejména v rámci mapování hnízdních populací ptáků ČR a v souvislosti s pořádáním Víkendového výzkumného tábora Východočeské pobočky ČSO ve zdejší oblasti v roce 2017 (MACH 2019). Přesto jsou dodnes mé návštěvy zde spíše nahodilé. Biocentrum není ani v soustavném zájmu jiných ornitologů. V letech 2016–2018 nebyla mnou ani jiným pozorovatelem husa velká v době hnízdění vůbec zaznamenána (ČSO 2019 a vlastní záznamy).

Až při mé první tohoroční návštěvě lokality dne 19. 5. 2019 jsem na hladině biocentra pozoroval pár hus velkých s pěti mláděty v prachovém peří. Dne 1. 6. 2019 rodinu hus zaznamenal také L. Novotný (ČSO 2019). Při mé druhé kontrole vodní plochy dne 9. 6. 2019, kdy byla provedena i fotodokumentace, jsem pár s mláděty sledoval při plavání na hladině i krmení na břehu. Mláděta byla již přepeřena do juvenilního šatu. V jednu chvíli se celá rodina pohybovala na břehu většího ostrova, který považuji za nejpravděpodobnější místo hnízdění ve vegetaci pod korunami stromů.

Podle dostupné literatury i osobního rozhovoru s řadou ornitologů (např. L. Urbánek *in verb.*) by prokázané hnízdění jednoho páru husy velké mělo být prvním doloženým případem úspěšného vyhníždění tohoto ptačího druhu na území okresu Svitavy. Hnízdiště husy velké je poměrně izolované od dalších hnízdních lokalit. Nejbližší pravidelné hnízdiště v Pardubickém kraji (rybník Lodrant) se nachází vzdušnou čarou přibližně

70 km severozápadním směrem. Podstatně bližší hnízdiště je v Olomouckém kraji na Chomutovském jezeře u Olomouce, asi 37 km východním směrem (ČSO 2019). Původ hnízdících hus je neznámý. Biocentrum u Jevíčka se zřejmě nachází v oblasti migračních cest hus mezi jižní Moravou a Polabím. To, zda se tato lokalita stane pravidelným hnízdištěm hus velkých, nebo zda šlo jen o mimořádnou událost, ukáže až následující období.

SOUHRN

V hnízdní sezóně roku 2019 došlo na lokalitě biocentrum Jevíčko (též Finsterlova hlubina; rozloha vodní plochy 10,5 ha) k historicky prvnímu úspěšnému vyhníždění jednoho páru husy velké (*Anser anser*) na území okresu Svitavy. Hnízdiště se nachází v oblasti Moravskotřebovské pahorkatiny (výška 337 m n. m.) s malým počtem vodních ploch. Tato nová hnízdní lokalita leží ve vzdálenosti několika desítek kilometrů od tradičních oblastí hnízdění. Potvrzuje se tak trend šíření druhu na našem území.

SUMMARY

The first documented successful breeding of one pair of the Greylag Goose (Anser anser) in the Svitavy district was recorded on artificial water reservoir Finsterlova hlubina (water area 10,5 ha) near Jevíčko (altitude 337 m a.s.l.). Pair guarding five goslings was observed in that place from 19th May to 9th June 2019. The new breeding locality is situated at least 37 km away from the closest regular breeding site of this species. This is the proof that the numbers of breeding Greylag Goose are still increasing in the Czech Republic.

PODĚKOVÁNÍ

Za rady a připomínky děkuji recenzentovi mého příspěvku a Liborovi Prausovi.

LITERATURA

- ČESÁK J. 1995a: Ptactvo Bohumilečského rybníka a jeho okolí. *Panurus* 9: 3–27.
- ČESÁK J. 1995b: Pět let hnízdění husy velké (*Anser anser*) na rybníku Baroch u Pardubic. *Panurus* 9: 123–124.
- ČSO 2019: *Birds.cz – pozorování ptáků*. Dostupné na <http://www.birds.cz/avif>. Naposledy navštíveno 13. 6. 2019.
- LEMBERK V. 1995: Husa velká (*Anser anser*) hnízdí na Pardubicku. *Panurus* 9: 97–98.
- MACH J. 2019: Výsledky víkendového výzkumného tábora „Malá Haná 2017“. *Panurus* 28: 67–74.
- ŠTANCL L. & ŠTANCOVÁ H. 1995: Úspěšný návrat husy velké (*Anser anser*) na rybníky Bohdanečska. *Panurus* 6: 93–96.
- ŠŤASTNÝ K. & HUDEC K. (eds) 2016: *Fauna ČR, Ptáci 1*. Academia, Praha.
- ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V. & HUDEC K. 2006: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003*. Aventinum, Praha.

